

В іноземній літературі питанням теоретичні аспекти цивілізаційних відносин, та проблеми становлення нового економічного порядку висвітлювалось такими авторами, як К. Поппер, Ж. Аталі, Ф. Фукуяма, А. Тойнбі, О. Шпенглер, К. Ясперс, С. Хантінгтона, М. Портер, Дж. Стигліц, та українських авторів Д. Лук'яненко, В. Куриляк, Є. Панченко, Ю. Павленко, Ю. Пахомов, А. Філіпенко, Є. Савельєв, С. Юрій. Тому актуальними є наукові дослідження основних теоретичних та практичних основ, що спонукають цивілізаційний аспект розвитку сучасної цивілізації.

Ідея зародження цивілізації виникла задовго до того, як для терміну «цивілізація» у XVIII столітті підібрали корінь латинського значення *civilis* що в перекладі означає *громадянський* або *державний*.

Ще давньогрецькому мислителю Страбону на початку християнської ери було відомо, «що в одних народів переважають законність, державне начало і гідність пов'язана з вихованням та науками, в інших же - протилежне».

Один з перших у науковій літературі термін «цивілізація» ввів шотландський філософ Единбурзького Університету А. Фергюсон, який розумів під ним стадію розвитку людського суспільства, що характеризується існуванням писемності, суспільних класів, міст та інших сформованих ступенів цивілізаційного розвитку. Після цього в другій половині XVIII ст. і на протязі XIX ст. поняття та стадії розвитку цивілізацій активно почали досліджуватись і розроблялись багатьма західноєвропейськими науковцями, серед яких сформувалось три наукові школи – французька, англійська та німецька, кожна із шкіл досліджувала стадії зародження та розвитку цивілізацій. В епоху буржуазно-демократичної революції, наполеонівських війн і в період освіти національних держав надзвичайно загострився інтерес вчених до закономірностей загально-історичного процесу, тим більше, що в даному десятилітті відбувалось становлення і поширення світової індустріальної цивілізації, яка сягнула піку свого розвитку в середині XIX ст., коли завершився процес формування четвертого покоління локальних цивілізацій, і всі процеси потребували наукового дослідження.

Однак глобальна цивілізація не з'являється відразу в завершеному вигляді, а проходить ряд соціально-економічних трансформацій у своєму розвитку на протязі тисячоліть, змінюючи свою внутрішню структуру та зовнішній вигляд, що дає нам змогу висунути в якості об'єкта вивчення, основну складову теорію *світових цивілізацій*. Світова цивілізація являє собою фази формування та розвитку глобальної цивілізації, які періодично змінюють одна одну і відрізняються одна від одної соціокультурним ладом, чисельністю, структурою і динамікою народонаселення, ступенем впливу на природно – екологічні процеси, технологічними і економічними способами виробництва, суспільно – політичним устроєм, а на сучасному етапі розвитку – інноваційним розвитком та становлення економіки знань.

Цивілізаційний підхід до світової історії змінюється формаційним устроєм, який був запропонований свого часу К. Марксом. Недоліком останнього є перебільшення ролі виробничих (економічних) відносин і недооцінка значущості соціокультурної сфери у розвитку людства. Нова ж теорія дає можливість виявити спіраль історичного прогресу, його динаміку і на основі отриманих даних оцінити суть змін, що відбуваються у сучасному суспільстві та перспективи розвитку світових цивілізацій в XXI і наступних сторіччях.

Ірина ЗВАРИЧ

Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ КОНЦЕПЦІЇ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ

З кожним роком перед світовою спільнотою постають ряд питань та проблем, які потребують першочергового розгляду та допомоги від сильніших світу цього. Перш за все, це зменшення рівня бідності та голоду. Проаналізувавши дані за 1990, 2005 та 2010 роки людей, які живуть менше ніж на 1 дол. в день можна сказати, що в країнах Африки їх кількість знизилась до 47% у 2010 році порівняно з 56% у 1995. У південній Азії цей показник становив 34% у 2010 році та 51% у 1995 році. Щодо південно-східної Азії, то цей показник був на рівні 17% у 2010

порівняно з 45% у 1995. Східна Азія разом з Китаєм становила 13% у 2010 році та 60 % у 1995 році. У західній Азії 3% у 2010 році проти 6% у 1995 році.

Наступною концепцією, якій слідували більшість країн, це отримання базової початкової освіти: у регіонах, що розвиваються, показник охоплення дітей молодшого шкільного віку збільшився з 82 до 90 % в період між 1999 і 2010 роками. Однак при більш пильному розгляді даних можна сказати, що майже всі зростання відбулися між 1999 і 2004 роками. Зарахування дітей молодшого шкільного віку помітно зросла на південь від Сахари, від 58 до 76 в% від 1999 і 2010 роки. Загальне число учнів дітей молодшого шкільного віку в регіоні зросла більш ніж на дві третини. Крім того, в країнах Африки на південь від Сахари, більш ніж на 90 % дітей молодшого шкільного віку не були зараховані ні до початкових, ні до середніх класів у 2010 році. У чотирьох регіонах, що розвиваються (Північна Африка, Східна Азія, Латинська Америка і Карибський басейн), принаймні 95 % діти молодшого віку були зарахованими у школу.

Наступною важливою проблемою і завданням є сприяння гендерній рівності і розширення прав та можливостей жінок. Досягнення паритету в освіті є важливим кроком на шляху зрівняння можливостей для чоловіків і жінок у соціальній, політичній та економічній сферах. Прогрес відбивається в індексі гендерного паритету (ІГП), що показує відношення між зарахуванням дівчаток і хлопчиків до закладів освіти (зокрема школи). Тим не менше більшість країн, що розвиваються досягли максимальне значення індексу - 93 (кількість дівчаток на 100 хлопчиків) лише в Західній Азії і на південь від Сахари Африки. У 53 країнах, що розвиваються, відмічена перевага у зарахуванні хлопчиків до початкової школи і лише у 7 таких країнах є переважаюча кількість дівчат.

Однією з найважливіших глобальних концепцій і завдань в її рамках є зменшення дитячої смертності. Значний прогрес був досягнутий в скороченні дитячої смертності починаючи з 1990 року. У регіонах, що розвиваються, смертність знизилася на 35%, з 97 смертей на 1000 новонароджених у 1990 році до 63 в 2010 році. Незважаючи на зростання чисельності населення, кількості смертей у віці до п'яти років у всьому світі знизилася з більш ніж 12 млн. у 1990 році до 7,6 млн. у 2010 році. П'ять з дев'яти регіонів, що розвиваються показують зниження смертності у віці до п'яти років більш ніж на 50% з 1990 по 2010 рік. На південь від Сахари і Океанії досягли скорочення лише близько 30 %. Південно-Східна Азія також відстає зі зниженням рівня дитячої смертності 44% між 1990 і 2010. На південь від Сахари, регіоні з високим рівнем дитячої смертності, подвоївся середній темп зниження з 1,2% в рік за період 1990-2000 до 2,4% у 2000 - 2010. У Східній Азії і на Кавказі, в Центральній Азії, темпи зниження прискорилися на 59 і 45%, відповідно. Позитивним є факт, що 14 з 66 країн, принаймні, 40 смертей у віці до п'яти років на 1000 новонароджених у 2010 році скоротили вдвічі. В Тимор-Леште, Бангладеш, Непалі, Лаоській Народно-Демократичній Республіці, Мадагаскарі і Бутані було зареєстровано зниження щонайменше 60% або більш ніж на 4,5 відсотка в рік в середньому. У Нігері, Малаві, Ліберії, Тимор-Леште та Сьєрра-Леоне смертей на 1000 новонароджених зменшено більш ніж на 100 в цей період. Освіта матерів залишається сильним детермінантом у виживанні їх дітей. Діти освічених матерів, навіть матері які мають тільки початкову шкільну освіту, мають більше шансів вижити, ніж діти матерів, які не мають освіти.

Наступною важливою концепцією є поліпшення охорони здоров'я материнства. За оцінками ВООЗ 287 тисяч випадків смертності матерів відбулися в 2010 р. у всьому світі, що знизилось на 47% з 1990 року. Африка південніше Сахари (з 56% цих смертей) та Південної Азії (29%) разом складають 85 відсотків глобального тягаря в 2010 році, або 245000 материнської смертності. Кількість материнських смертей на 100000 народжених або MMR знизився, з 440 у 1990 році до 240 в 2010 році, для регіонів, що розвиваються в цілому. Але MMR в регіонах, що розвиваються було ще в 15 разів вище, ніж у розвинених регіонах. На південь від Сахари також була найбільша частка материнської смертності, обумовлена ВІЛ.

Однією з основних проблем цілого тисячоліття є збереження навколишнього середовища та природних ресурсів. Південна Америка та Африка зазнала найбільших втрат лісових ділянок в період між 2000 і 2010 роками. Океанія також повідомила про такі збитки, в основному, через сильну посуху і лісові пожежі в Австралії. В той час як в Азії відбувся приріст близько 2,2 млн. га

в рік протягом останніх десяти років, що в основному пов'язаний з великомасштабною програмою лісопосадок в Китаї, Індії та В'єтнамі.

В останні роки більшість країн звертають увагу на формування глобального партнерства в цілях розвитку. Це відбувається в рамках не лише країн, а й між ТНК в процесі їх суперництва. У 2011 році виплати допомоги склали 133,5 млрд. дол. США, що становить 0,31% розвинених країн сукупного національного доходу, що на 2,7% нижче в реальному вираженні в порівнянні з 2010 р.

Роман ЗВАРИЧ

Тернопільський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Різкий підйом темпів зростання чистої енергетики в Близькосхідних країнах, ймовірно, видається не більше ніж міражем. Аналітики песимістично налаштовані щодо збереження стабільного становища компаній з Близького Сходу, які спеціалізуються на відновлюваній енергетиці, в світлі скорочення кількості європейських проектів у цій сфері. Проте, Індія, Китай і Латинська Америка вселяють деякі надії на подальших зростання «зеленої» енергетики, в той час як європейський ринок захлиснула боргова криза, а північноамериканський ринок – відносно дешеві видобувні енергоресурси. Згідно з оцінками експертів, частка поновлюваних джерел енергії становить лише 0,2% від загального обсягу виробництва електроенергії в країнах Близького Сходу і Північної Африки. На загальносвітовому рівні даний показник складає в середньому близько 3%, а в багатьох європейських країнах ці цифри вже давно двозначні. Тобто, це навіть не одна десята від середньосвітового рівня. Крім того, якщо ми розділимо генерацію електроенергії з відновлюваних джерел між Близьким Сходом і Північною Африкою, то більша частина з цих двох десятих відсотка припаде на частку Північної Африки.

В цілому, зниження інвестицій в альтернативну енергетику в 2011 р. торкнулося практично весь регіон Близького Сходу і Північної Африки. Так на розвиток альтернативної енергетики регіону в 2011 р. надійшло 5,5 млрд. дол. інвестицій, що на 18% нижче показника 2010 року і становило всього 2,1% від загальносвітових інвестицій в цей сектор. Також, 2011 р. продемонстрував найнижчий приплив інвестицій у розвиток альтернативної енергетики в порівнянні з іншими регіонами світу. Політична нестабільність привела до того, що чимало проектів у сфері розвитку альтернативної енергетики в країнах даного регіону були відкладені. Зростання інвестицій в сектор відновлюваної енергетики зафіксований лише в ОАЕ і Марокко. Не будучи втягнутими в політичні заворушення «арабської весни», ці країни залучили 0,8 млрд. і 1,1 млрд. доларів відповідно. Стрімке зниження вартості технологій зробило сонячну енергетику в регіоні економічно життєздатною альтернативою турбін і генераторів, що працюють на нафтопродуктах і природному газі. У цілому, нові інвестиції в альтернативну енергетику в світі в 2011 р. зросли на 17% і досягли рекордних 257 млрд. дол. Іншими словами, вони збільшилися в 6 разів у порівнянні з 2004 р. і вдвічі – у порівнянні з 2007 р. Фактично ж сума інвестицій в поновлювані джерела енергії досяг 325 млрд. дол., враховуючи угоди злиття та поглинання на 68 млрд. дол. Європа, як і раніше, залишається найбільш важливим регіоном для інвестування в альтернативну енергетику, за нею слідують Китай і США.